

Семейните конфликти-подтик към разводи

Валбона Муча*

***Резюме:** В статията са разгледани и интерпретирани основните аспекти на семейните отношения. Представени са темите за семейните конфликти и рисковите фактори за това. Конфликтите в семейството се проявяват в много форми: между родители и деца, снаха и свекърва, съпруг и съпруга, сестра и брат и др. Това е защото семейството остава най-важната първична група в нашия живот. Отношенията между членовете са непосредствени, продължителни и изпълнени с емоции, характеризирани с висока степен на задължения и взаимна отговорност.*

В основата на конфликтите са мотивите, които са свързани с властта в семейството. Основният акцент в проблема с конфликтите в семейството е и тяхното въздействие върху решаването на съпругески отношения; така с развода, се изтласква към идентификация и изясняване на проблема.

Целта на статията е идентифициране на някои семейни конфликти, които могат да причинят развод и намиране на начини за разрешаването им.

***Ключови думи:** Семейство, Развод, Конфликти, Семейни отношения*

Конфликтите не се срещат единствено и само на ниво социални класи, етнически общности, раси или религии, но, по особен начин, те присъстват и в лоното на семейството. Също така, в оценката спрямо конфликта, не трябва да доминира нито общото мнение на придържане към негативно отношение, нито убеждението, че той е

нещо лошо, което застрашава добрите отношения. Тези две позиции водят до възникването на други конфликти от вече съществуващите. Конфликтът е факт от живота. При обичайни обстоятелства, конфликтът, сам по себе си, не е нито добър, нито лош. Но начините как хората реагират спрямо конфликта и как го третират, определят резултата, който може да бъде доста негативен.

Напреженията в семейството имат многоизмерни негативни последици. Сам по себе си, семейният конфликт представлява едно отклонение, където, по един или друг начин, се включват всички членове. Подобни конфликти се проявяват в обичайни неща, които са свързани с дисциплината в отношенията на родителите, съперничеството между децата, домашната работа, игрите и личните вещи на децата, желанията на юношите за независимост и др. Най-раздразнени се представят те, когато има проблеми в съпругеския живот. Конфликтите отиват към ескалация, когато самоконтролът, сдържаността, гледането в перспектива и другите качества не са на нужното ниво. Конфликтите в семейството може да се проявяват в много форми, като конфликти между родителите и децата, съпругата и свекървата, мъжа и жената, сестрата и брата и др. В тяхната основа може да стоят мотиви, които да са свързани с проблемите относно властта в семейството, начина на изразходване на парите, образованието на децата, слабостите в комуникацията, девиантното поведение на някои членове на семейството, недостатъчното ангажиране в домашната работа на някой член и др.

Независимо от причините или формите на проява, семейните конфликти се преживяват с драматизъм от неговите членове. Това е, по причина, че семейството продължава да бъде най-важната първична група в нашето време. Отношенията между неговите членове са преки, продължителни във времето, съпровождат се от силни емоции, характеризират се с една висока степен на ангажираност и взаимна отговорност. Фокусирането на вниманието върху проблема на конфликтите в лоното на семейството, както и тяхното влияние в анулирането на сватбените отношения, т.е. върху развода, по изцяло естествен начин подтиква към доказване и изясняване на проблема, който сега се дискутира често: защо се случват конфликтите в семейството?

Досегашният жизнен опит показва, че, като цяло, конфликтите нямат една единствена причина, а многобройни, комплексни причини. Много изследвания, които са направени относно конфликтите, особено през XX век, са имали за отправна точка тезата, че тяхното ниво е по-високо там, където нивото на социална интеграция е ниско. Внимателното анализиране на различни култури показва, че конфликтите в семейството винаги са били характерни за тях. Това кара различните изследователи да се ориентират към разкриването на техните специфични причини, в рамките на една страна или на определен времеви период. Целта на тази статия е изследването на тези конфликти, които могат да причинят развод, както и изложението на пътищата за посредничеството или тяхното разрешаване, с цел въпросът да не завърши в съда.

Основните фактори, които водят албанското семейство към конфликти и развод

Икономическите, политическите, социалните и културните промени, които претърпя албанското общество след 1990 рефлектираха и върху семейството, основната клетка на обществото. В резултат на действието на стресиращи вътрешни и външни фактори, то е претърпяло такива поражения, че немалко хора са скептични за неговото бъдеще. Такива явления, които съпътстваха периода на прехода, като безработицата, миграционните движения, икономическата и политическата нестабилност (кризата през '97), желанията и разочарованията на хората да забогатееят бързо, причиниха една криза на идентичността при много индивиди, което се отрази и в семейните отношения. Неспособността на хората да се изправят реално пред проблемите, ненамирането на пътища за разрешаването на конфликтите своевременно и както трябва, често водят до семейна криза, която, като цяло, се управлява трудно. Конфликтът е неразделна част от интимните човешки отношения. Това се случва, тъй като хората виждат света от различни ъгли. Колкото по-интимни са отношенията, толкова по-големи шансове има за междуличностни конфликти.

Макар че, конфликтът се смята за нещо „нормално” в статистическия смисъл на думата, той не трябва да ескалира във вербално или физическо насилие. Често, като на шега, чуваме да се казва: „Основната причина за развода е брака”. Живеенето в двойка е, несъмнено, едно между най-трудните предизвикателства, с които се сблъскват хората в

живота. Социолозите и психолозите са на мнението, че определящи фактори за един успешен брак, във връзка с близките статуси на двама индивиди, са и способността, която те имат да се обвързват един с друг, комуникацията, разбирането, откритото изразяване на чувствата и др. Една важна част от комуникацията за женените двойки е и начинът как те се конфликтират един с друг. Да знаеш да се конфликтираш е нещо, което се научава, което изисква време, може би и целия живот. Този процес започва със съзнанието, че конфликтът е част от едно здравословно отношение. Обаче, културата, в която е социализиран индивидът, играе важна роля за начина как той схваща конфликта. Ако в една аудитория или в един свободен разговор, попиташ човека дали имат конфликти в тяхното семейство, те отговарят единодушно: не.

Това е, по причина, че колкото пъти ни говорят за конфликт, хората имат предвид две или повече лица да се бият с юмруци или да вадят оръжия, т.е., един насилствен конфликт. Още повече, че от малки те са отраснали с идеята, че проблемите в семейството не трябва да се изваждат на показ и да стават предмет на махленски разговори. И когато приемат съществуването на конфликти в техните семейства, като главен мотив изтъкват ненамирането на общ език за незначителни неща. Като цяло, двойките се страхуват от негативните емоции като: гняв, притеснение, ревност, огорчение, презрение, омраза и, най-обичайната тактика, която се използва в подобни случаи, е потискането на случаите с надеждата с времето да се изличат. Има две причини за потискането на негативните емоции (Crosby 1991). Едната от тях е със социологическа природа, другата е психологическа. Нашата култура, както много други, има едно табу спрямо изразяването на гняв. Това съобщение, предавано вербално и невербално от едно поколение на друго, казва, че приятните и компетентните хора не изразяват гняв, че той е негативен и показва, че нещо в отношенията върви зле. Това съобщение изисква от индивидите да отричат своите истински чувства и ги държи далеч от контакт с това, което опитват в живота.

Психологическата причина за потискане на емоциите е свързана с човешката несигурност. Индивидите мислят: „Ако позволявам на другите да знаят какво мисля и кой съм наистина, те няма да ме обичат и ще ме използват”. (Olson. David H, DeFrain. J., 1994:293). Много двойки са социализирани с вярването, че всички несъгласия в една връзка влияят

лошо върху тях. По един изцяло грешен начин те мислят, че същността на брака е постигането на хармония на всяка цена. В една дългосрочна перспектива, подобни вярвания могат да бъдат разрушителни за връзката. Въпреки че, негативните чувства се потискат, и позитивните умират. Идва един момент, когато съпрузите не чувстват нищо повече един към друг, нито се обичат, нито се мразят. Просто, са безразлични. Най-обичайният сценарий на разводите не е този, който избухва във фойерверки, неочаквано и необмислено, но този на постепенната загуба на близост. Накратко, страхът от гнева води до неангажираност и ненагажираността може да доведе до развод.

Проблемите в комуникацията, като мотив за конфликт, се оценяват еднакво важни както от жените, така и от мъжете. Този вид конфликти понякога идват без да се разбере, тъй като всяка страна изпозлва един стил на комуникация, в който се отразяват следите, които е оставила културата на социализация на индивида като жена или като мъж. Тези конфликти се влияят и от образователното ниво. С повишаване на степента на образование, се увеличават и очакванията от брака. Това не казва, че съпрузите с основно образование намират по-бързо общ език, а че те не смятат този мотив за много важен, след като главното за тях може да бъде справянето с икономическите проблеми или девиантното поведение на някой от членовете на семейството. Съпрузите с следуниверситетска и с више образование разполагат с повече информация във връзка с пътищата, които водят до подобряване на комуникацията, не смятат доброто разбирателство за подарък, като един подарък, с който се съпътства автоматично бракът, инвестират непрекъснато в отношенията, тъй като опознаването на партньора не може никога да бъде окончателно.

За увеличаването на дела на конфликтите е повлияло и повърхностното познание, което имат съпрузите един за друг. След 1990, една част от брачните връзки станаха „задочни“, със снимки, с емигранти, с които не се познавали изобщо или са общували за период от 10/15 дни, когато се връщали за почивка в Албания. Демографските промени, които се случиха в Албания след 1990, доведоха, че населението на големите градове да стане по-хетерогенно отвсякога. Масовата миграция на селското население към града повлия за увеличаването на населението живеещо в градовете. Реализирането на брачните връзки

между индивиди, които принадлежат към различни субкултури създава много по-голямо пространство за конфликти от този вид. В подобни обстоятелства, хаотичното смесване на населението, почти пълната липса на систематични и общи ритуали и действия в голяма икономическа единица, в социално-културни центрове или религиозни институции, отиванията и връщанията на младежите емигранти, което е съпътствано от една гъста сянка на съмнение и др., младежите и девойките трудно се опознават един друг колкото трябва, за да създадат стабилни семейства. Опитът на последните 7-8 години свидетелства, че най-проблематични, най-малко устойчиви са тези брачни връзки, които обединяват съпрузи на икономическа, социална и субкултурна основа с дълбоки и значителни контрасти, които преди брака са имали по-малко възможности да се опознаят един друг (Dervishi. Z., 2001:161).

Един друг мотив за конфликтност в семейството е и начинът на употреба на парите. Финансовите проблеми представляват един от най-обичайните проблеми, с които се сблъсква семейството. На албанското семейство му се наложи да се съобрази по един подходящ начин с новата икономическа реалност, което за една част от населението може да се схване като регулиране на живеенето в условията на ограничени източници на приходи. Като последица от затварянето на много публични предприятия, разрушаването на земеделските кооперативи и преструктурирането на държавната администрация, след 1990 това явление се увеличи значително.

Изследванията показват, че икономическите затруднения и проблемите в семейните отношения често са свързани. Разводът, разделянето, насилието в семейството, злоупотребата с алкохол и наркотични вещества са по-възможни сред бедните, отколкото между другите социоикономически групи (Olson. David H, DeFrain. J., 1994:318).

Толкова важен мотив, колкото начина на използване на парите, представлява и недостатъчното ангажиране на мъжа в домашната работа. От гледна точка на специфичния дял се оценява почти еднакво както от жените, така и от мъжете, но тръгвайки от различни мотиви.

На пръв поглед, може да изглежда някак странно, как съпрузите могат да се конфликтират за начина на образование на децата, тъй като това е, което интересува най-много двете

страни. Обществото обаче, не подготвя предварително индивида с подобни познания, затова, често от социолозите и психолозите, образованието на децата се смята като последната крепост на амортизация в обществото. Една майка може да се чувства фрустрирана, тъй като и трябва да прекара целия ден с децата и не може да се отдаде изобщо на своите професионални интереси. Бащата може да се разгневява, тъй като момчето се е провалило в неговите очаквания във връзка с напредъка в уроците или резултатите в спорта. Намиращи се под натиска на икономическата криза, която съпътства периода на преход и на такива явления като увеличаване броя на самоубийствата, на изнасилванията, на отвличанията на момичета с цел проституция в съседни страни, на увеличаването на броя и на специфичния дял на разводите, особено в първата година след брака, мнозинството от родителите се опитва да държат под строг надзор поведението на техните деца, особено през възрастта на юношеството.

Тази разлика, според половата принадлежност, не показва, че бащите са по-малко притеснени от майките за образованието на децата, но се чувстват по-малко раздразнени от непрекъснатите изисквания на жените да участват повече в процеса на социализация на децата. Като резултат от процеса на емиграция, който много повече засяга мъжете и масовата безработица при жените, тази роля се изпълнява повече от жените. Това е увеличило много тяхното житейско натоварване. Престоявайки по-голямата част от времето с децата, майките се изразходват повече и изглеждат сякаш думата им няма голяма тежест. Още повече, че в албанското семейство са обучени с авторитета на „единствения“, който, в повечето случаи, е невидим. Тук се намесват и икономическите трудности, безработицата, липсата на перспектива и др.

Съпругите с више образование и следуниверситетска специализация инвестират повече време и енергия, бивайки по-ориентиран в изискванията и предлагайки своя модел, затова има възможност да се проявява един вид власт, тъй като всеки се опитва да се изяви като експерт, но е трудно да се изправи пред неуспеха.

Измежду всички мотиви на конфликтите най-малък специфичен дял заемат проблемите, които са свързани с отношението към родителите на съпруга/съпругата. Оценяват се почти еднакво както от жените, така и от мъжете. Противоречията между поколенията

присъстват във всички общества, но в албанското общество те се проявяват някакви проблематични. От данните на анкетирания излиза, Животът в днешното общество прави много трудно изпълнението на традиционните роли в семейството. Още повече, добре образованите момичета и момчета не могат да приемат да се подчинят на опекуството на съпруга и на неговите родители. В градските зони този вид конфликти не са много изразени, тъй като господстващата форма на семейството е тази на затворената ядка. Всичките тези мотиви често се сплитат един с друг, водейки до ескалиране на конфликта до вербално и физическо насилие, което може да доведе двойката до развода отколкото до други алтернативи за разрешаване на конфликта.

Разрешаване на семейните конфликти

Като цяло, конфликтите се схващат като нещо лошо, затова хората предпочитат да ги избягват. Дозата на негативност се увеличава, когато става дума за семейни конфликти и особено за една определена негова форма, каквато е конфликтът между съпрузите. Една форма на неговото разрешаване е разводът. Няма съмнение, че основното право на развод трябва да е открито за всички; правото да се разведеш с един човек с девиантно поведение, или да анулираш един брак, който се смята за непоправима грешка, е едно гражданско и човешко право. Но концепцията, че всеки нещастен брак е един лош брак, или че индивидите имат морално право, колкото и законно да поставят тяхното щастие пред благополучието на децата, е разрушителна. Упражняването на правото на развод, преди да бъде направен всеки друг опит за запазване на отношенията, е саморазрушителен (Marrige and family, 92/93:171).

Обаче, семейният конфликт избухва в една среда, където се реализира интимния живот на хората, които емоционално се чувстват много близки един на друг. Неспособността за управление и разрешаване на подобни конфликти води до влошаването, развалянето на отношенията или и до увеличаване на страните в конфликта. Тук трябва да имаме предвид характера на албанското семейство, което е една затворена структура, с втвърдени като цяло норми, които регулират отношенията между неговите членове, с една определена

властова йерархия. В най-голямата част от случаите, то се опитва само да разреши въпросите или може да търси помощта на близките.

Тъй като, конфликтите се случват вътре в семейството, тогава самите съпрузи са тези, които трябва да се опитат да ги разрешат. Целта е подобряването на комуникацията, разрешаването на проблема и увеличаването на степента на самооценка на двете страни. Смятайки конфликта за нещо лошо, което трябва да се избегне, децата се държат встрани, за да не бъдат свидетели на караниците между съпрузите. Неискрайки да изразяват гнева си, съпрузите намират други начини за нападение, начини, които обществено изглеждат по-приемливи, но, които в края на краищата, са форми на това, което психолозите наричат агресивно пасивно поведение. Осмиването, непрекъснатите критики, сарказмът са непреки начини на изразяване на гняв. За момента, лицето, което използва такива тактики, се чувства някак си освободено, но тъй като е избягнато изправянето пред реалния проблем, нищо не се разрешава и гневът се връща отново. В един консумиран брак гневът взема една изцяло пасивна форма. Съпрузите може да продължат с рутинните въпроси, които правят за начина как е преминал деня, след това всеки се оттегля в своя свят на работа, четене, телефонни разговори, или използват други начини за избягване на взаимното присъствие. Всичко това са начини, към които не трябва да се обръщат съпрузите при разрешаването на конфликтите.

Литература

Dervishi, Zyhdi: “Gratë në syrin e ciklonit të sfidave dhe perspektiva”. Shtëpia Botuese “Jeruzalem”, Tiranë 2001

Olson, David, H., DeFrain, John: Marriage and the family: diversity and strength” Mayfield Publishing Company, 1994

Marrige and family 92/93, Annual Editions Portrait of a Family, U.S.A 1994

* Валбона Муча е докторант на свободна подготовка към катедра „Социология”, Философски факултет, на Югозападен университет „Неофит Рилски”. bonamuca@yahoo.it